https://doi.org/10.32849/2409-9201.2025.25.22

УДК 347.115 (342.76): 614.2

ЗБАЛАНСУВАННЯ ПРИВАТНОПРАВОВИХ ТА ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ НОВИХ ЗАГРОЗ СУСПІЛЬНОМУ БЛАГОПОЛУЧЧЮ

Галина МИРОНОВА

докторка юридичних наук, с.н.с.,
завідувачка лабораторії

Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України (Київ)

UDC

BALANCING PRIVATE AND PUBLIC LAW PRINCIPLES IN HEALTH CARE IN THE CONTEXT OF NEW THREATS TO PUBLIC WELL-BEING

Galyna MYRONOVA

Doctor of Law Sciences, Senior Researcher,
Laboratory Manager

Academician F.H. Burchak Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of the NALS of Ukraine (Kyiv)

https://orcid.org/0000-0002-9136-586X

Актуальним правовим аспектом дослідження проблеми належного правового забезпечення сфери охорони здоров'я є обґрунтування правових шляхів збалансування приватних прав та публічного інтересу в особливих умовах нових загроз суспільному благополуччю. Враховуючи таке актуальне соціальне замовлення, авторка обрала об'єктом дослідження правовідносини в сфері охорони здоров'я, а предметом – правові аспекти збалансування приватних та публічних інтересів в сфері охорони здоров'я. Метою дослідження є напрацювання доктринальних засад для вирішення проблеми балансу приватноправової та публічноправової складових у сфері охорони здоров'я в сучасних умовах. У статті визначено особливості збалансування приватних та публічних інтересів у сфері охорони здоров'я; здійснено аналіз природи абсолютних прав людини при наданні медичної допомоги; обґрунтовано підстави обмеження приватних прав, які вступають у конфлікт із публічним інтересом.

Методологічною основою дослідження обрано людиноцентристський ціннісноорієнтований підхід, який є частиною концепту приватного права західної традиції та слугує належною доктринальною базою для дослідження та правового

A relevant legal aspect of studying the problem of proper legal support for the healthcare sector is the justification of legal ways to balance private rights and public interest. Given such a relevant social order, the author chose legal relations in the field of healthcare as the object of research, and the subject - the legal aspects of balancing private and public interests in the field of healthcare in the special conditions of new threats to public well-being. The purpose of the study is to develop doctrinal principles for solving the problem of the balance of private and public law components in the healthcare sector in modern conditions. The article identifies the features of balancing private and public interests in the field of healthcare; analyzes the nature of absolute human rights in the provision of medical care; justifies the grounds for restricting private rights that conflict with the public interest.

The methodological basis of the study was chosen as a human-centered value-oriented approach, which is part of the concept of private law of the Western tradition and serves as an appropriate doctrinal basis for the study and legal regulation of relations in the healthcare sector. The research was carried out on the basis of a review and analysis of scientific

регулювання відносин сфери охорони здоров'я. Дослідження здійснено на засадах огляду та аналізу наукових джерел, актів міжнародного права, вітчизняної нормативно-правової бази, опису та узагальнення спектру можливих шляхів вирішення проблем, що постали. Застосовано системний аналіз, метод дедукції, діалектичний та формально-логічний методи.

Доктринальне розв'язання проблеми врівноваження особистого та суспільного дозволило у підсумку обґрунтувати нормативні підстави та засоби для належного збалансування приватноправових та публічно-правових засад у сфері охорони здоров'я в умовах українських реалій та актуальних загроз суспільному благополуччю. Наведено нові аргументи доктринального твердження, що особисті немайнові права пацієнта, які мають правову природу абсолютних прав, не можуть бути обмежені за будь-яких підстав. Обґрунтовано, що відносні приватні права мають бути збалансовані із правами на життя, охорону здоров'я, безпечні умови життєдіяльності з урахуванням публічного інтересу на дієве подолання медичних, соціальних і гуманітарних проблем та наслідків, спричинених загрозами суспільному благополуччю.

Ключові слова: приватне право, публічне право, право охорони здоров'я, права людини, європейська правова традиція, суспільне благополуччя, санітарно-епідеміологічне благополуччя, охорона громадського здоров'я, права пацієнта

sources, acts of international law, domestic regulatory framework, description and generalization of the spectrum of possible ways to solve the problems that have arisen. System analysis, the method of deduction, dialectical and formal-logical methods were applied.

The doctrinal solution to the problem of balancing the personal and the public ultimately allowed us to substantiate the regulatory grounds and means for the proper balancing of private and public law principles in the field of healthcare. New arguments are presented for the doctrinal statement that the patient's personal non-property rights, which have the legal nature of absolute rights, cannot be limited for any reason. It is justified that relative private rights should be balanced with the rights to life, health care, and safe living conditions, taking into account the public interest.

Keywords: private law, public law, health care law, human rights, European legal tradition, public welfare, sanitary and epidemiological welfare, public health protection, patient rights

Питання забезпечення правових балансів займає важливе місце у проблематиці оптимальних моделей та засобів досягнення суспільного благополуччя як у цілому, так і в окремих сферах суспільного життя. Адже індивідуальне та суспільне благополуччя перебувають у діалектичній єдності, утворюючи нерозривне ціле, в якому одне не може бути здійснене як у відриві, так і за рахунок іншого. Тому актуальним правовим аспектом дослідження належного правового забезпечення сфери охорони здоров'я є обґрунтування правових шляхів збалансування приватних прав та публічного інтересу у сфері охорони здоров'я як чинника забезпечення суспільного благополуччя.

Враховуючи таке актуальне соціальне замовлення, авторка обрала об'єктом дослідження правовідносини в сфері охорони здоров'я, а предметом – правові аспекти збалансування приватних та публічних інтересів в сфері охорони здоров'я в особливих умовах нових загроз суспільному благополуччю. Метою дослідження є напрацювання доктринальних засад для вирішення проблеми балансу приватноправової та публічно-правової складових у сфері охорони здоров'я в сучасних умовах. Завданнями дослідження є: визначення особливостей

збалансування приватних та публічних інтересів у сфері охорони здоров'я; аналіз проблеми здійснення абсолютних прав людини при наданні медичної допомоги; обґрунтування підстав обмеження приватних прав, які вступають у конфлікт із публічним інтересом у сфері охорони здоров'я в умовах загроз суспільному благополуччю.

Вирішення поставлених питань напряму торкається вихідної доктрини приватних прав та підстав для їх обмеження. Тому методологічною основою дослідження обрано людиноцентристський ціннісноорієнтований підхід, який є частиною концепту приватного права західної традиції та слугує належною доктринальною базою для дослідження та правового регулювання відносин сфери охорони здоров'я. Дослідження здійснено на засадах огляду та аналізу наукових джерел, актів міжнародного права, вітчизняної нормативно-правової бази, опису та узагальнення спектру можливих шляхів вирішення проблем, що постали. Системно-структурний метод дозволив врахувати об'єктивну складність правових явищ як соціальних об'єктів та їхню інтегрованість у цілісну суспільну матерію, зокрема, включеність правовідносин з охорони здоров'я у соціокультурний контекст суспільства. Семантичний та загально-соціологічний аналіз соціального феномену благополуччя дозволив виявити його складові та значущі критерії в контексті спеціального правового дослідження. За допомогою діалектичного та порівняльно-правого методів досягнуто вирішення складних питань збалансування приватно-правової та публічно-правової складових у регулюванні правовідносин сектору охорони здоров'я у сучасних умовах глобальних загроз суспільному благополуччю. Доктринальне розв'язання проблеми врівноваження особистого та суспільного дозволило у підсумку обґрунтувати нормативні підстави та засоби для належного збалансування у контрено-історичному контексті діалектики приватноправових та публічно-правових засад у сфері охорони здоров'я в умовах українських реалій та актуальних загроз суспільному благополуччю.

Проблематика правових засад та критеріїв суспільного благополуччя стає дедалі більше поширеною в сучасному інформаційному просторі, включаючи наукові публікації, різноспрямовані державні програми, міжнародні стратегічні документи та правові акти. Термінопоняття «благополуччя» є неспецифічним для правової науки, адже відноситься до міждисциплінарних феноменів та має своїм природним підґрунтям наявні підходи, які сформувалися у лоні соціогуманітарного знання – філософії, соціології, медицині, економічних, політичних науках. Як свідчить аналіз наукових джерел, феномен благополуччя досліджується в різних аспектах залежно від обраного галузевого критерію. У філософській антропології та етиці благополуччя здебільшого описується як стан гармонії та рівноваги, задоволення та щастя [1]. Економічний аспект вимірюється через критерії матеріального добробуту та якості життя [2]. З точки зору політико-правового погляду суспільне благополуччя щільно пов'язане із поняттям справедливості [3], а показники соціального благополуччя є одним із критеріїв результативності державної політики та розвитку держави [4]. Що стосується сфери охорони здоров'я, то автори вказують на зв'язок суспільного благополуччя із забезпеченням належної організації охорони громадського здоров'я та прав людини в цій сфері [5, 6].

Видається, що для належного нормативно-правового обґрунтування мети та заходів державної політики та її інститутів вихідне розуміння феномену суспільного благополуччя має ґрунтуватися на наборі базових благ, які утворюють необхідний та достатній мінімум, визначений у суспільстві для реалізації вимоги забезпечення гідного життя для своїх членів. Цей мінімальний набір містить такі необхідні елементи, як безпека, добробут, здоров'я, житло, соціальне забезпечення.

Цілком логічно, що у контексті специфіки функціонування сектору охорони здоров'я суспільне благополуччя потрібно пов'язувати із критеріями доступної та якісної медицини, оптимальної системи охорони громадського здоров'я та санітарно-епідеміологічного благополуччя країни. Зазначені складові охоплюють досягнення важливих публічних інтересів щодо належного медичного забезпечення населення, створення та підтримки безпечного для життя та здоров'я людей середовища їхньої життєдіяльності. Водночас досягнення таких цілей має будуватися на засадах норм статті 3 Конституції України [7] щодо утвердження та забезпечення

прав і свобод людини, створення їх гарантій, що і становить зміст і спрямованість діяльності держави та її головний обов'язок. Враховуючи наведене, актуальними завданнями наукового дослідження є визначення особливостей збалансування приватних та публічних інтересів у сфері охорони здоров'я; аналіз проблеми здійснення абсолютних прав людини при наданні медичної допомоги; обґрунтування підстав обмеження приватних прав, які вступають у конфлікт із публічним інтересом у сфері охорони здоров'я в умовах загроз суспільному благополуччю.

Вирішення проблеми гармонізації приватноправового та публічно-правового аспектів в регулюванні відносин, які торкаються фундаментальних цінностей життя та здоров'я, є чи не найскладнішим, адже даний сегмент є вкрай чутливим до впливів заходів охорони та втручання в особисту свободу та автономію людини. З одного боку, життя, здоров'я є особистими немайновими благами людини, а користування цими благами, зокрема, задоволення особистих потреб, пов'язаних із підтриманням та зміцненням здоров'я, належить до приватноправової сфери людини. З іншого боку, застосування засобів приватного або публічного права в певному правовому контексті обумовлено необхідними межами втручання публічної влади у справи приватної особи [8]. Додатковим чинником, що ускладнює збалансування приватних та публічних засад, є сучасні загрози суспільному благополуччю, які пов'язані із особливими умовами всесвітньої пандемії та великої війни на європейському континенті. О. М. Вінник серед таких актуальних загроз суспільному благополуччю та ролі права в їх подоланні вказує на «ігнорування суспільних інтересів», зокрема, в аспекті «необхідності забезпечення здорового і безпечного середовища для членів суспільства в умовах коронавірусної пандемії» [9 с. 176].

Зважаючи на те, що вказані та інші небезпечні виклики набувають швидкого поширення та створюють нові загрози, зокрема, щодо виникнення дисфункцій важливого соціального інституту охорони здоров'я, вони потребують спеціального наукового аналізу, в тому числі у контексті дослідження правових засобів їх подолання. Зокрема, у контексті заявленої проблематики, видаються предметними для обговорення два її аспекти: 1) проблема обмеження абсолютних прав людини при наданні медичної допомоги; 2) проблема обмеження приватних прав, які вступають у конфлікті із публічним інтересом, пов'язаним із загрозами суспільному благополуччю.

Щодо першої піднятої проблеми обмеження абсолютних прав людини при наданні медичної допомоги, то слід зауважити, що феномен абсолютних суб'єктивних прав, гарантованих державою, є породженням європейської цивілізації та надбанням найвищого рівня цінності. Правова природа абсолютного суб'єктивного права немайнового змісту володіє виключною специфічністю, в першу чергу тому, що блага та сутності, які ними охороняються, невіддільно пов'язані із самою особистістю людини, її моральною автономією, гідністю, совістю, індивідуальним внутрішнім світом тощо. Цими правами закріплюється особливе ставлення соціуму до цінності людської індивідуальності, її приватного інтересу, межі яких суворо охороняються нормами моралі та права. Адже людська індивідуальність є досить сталим та складним феноменом, похідною від багатофакторного процесу філогенезу, протягом та в результаті якого формується унікальний суб'єкт моралі, культури, правовідносин з його неповторним моральним досвідом, малюнком відчуттів, усвідомленням гідності, світосприйняттям. Зрештою гідність, індивідуальність людини – це і є сама людина, їх не можна відділити. Із втручанням у цю особисту сферу руйнується сама особистість – саме таке розуміння внутрішнього необхідного зв'язку особи, її автономії та приватності із визнаними правомочностями є видатним досягненням європейської цивілізації.

Логічним результатом визнання цінності унікальності, цілісності людської особистості, невід'ємності окремих немайнових благ від самої людини фіксується в абсолютних суб'єктивних правах немайнового змісту, носіям яких протистоїть невизначена та необмежена кількість осіб, зобов'язаних не втручатися у ці права та сприяти їх здійсненню. Така виключна специфічність правової природи абсолютних суб'єктивних прав спрямована на охорону цінності та екзістенції самої людини. Іншим боком особливості абсолютних суб'єктивних прав немайнового змісту є виключність підстав їх обмеження.

Враховуючи правову природу та унікальний зв'язок немайнових благ із людською особис-

тістю, у сфері охорони здоров'я найвищий абсолютний статус мають лише два немайнових права – право повнолітньої дієздатної людини на згоду на медичне втручання (відмову від такого) та пов'язане із першим право на отримання медичної інформації про себе. Ці права невіддільні від гідності, моральної автономії, фізичної та психічної цілісності людини, внаслідок чого мають абсолютну правову охорону. Такий внутрішній необхідний зв'язок права із фізичною особою, його носієм, фіксується у конституційній забороні піддівати людину без її вільної згоди медичним втручанням та конституційна заборона катувань, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження, які є абсолютними (безвиключними) (ст. 28) [10, с. 62-63]. Будь-яке обмеження абсолютного права на згоду на медичне втручання фактично є зневагою автономії та гідності, примусом до прийняття іншої волі, і цей примус щільно межує з нелюдським поводженням та тортурами, адже насправді немає іншого шляху обмежити право на згоду, ніж вчинити фізичне насильство.

Саме така правова позиція стосовно балансу абсолютного приватного права та публічного інтересу прямо випливає з аналізу норм Європейської конвенції [11] та послідовно провадиться у рішеннях Європейського суду з прав людини. Ключові правові принципи, які застосовує ЄСПЛ для аналізу фактів, формулювання оцінок та висновків, щодо збалансування приватної автономії пацієнта та інтересу держави, було сформульовано у справі 2010 року: 1) право на згоду на медичне втручання, складовим якого є можливість людини відмовитися від небажаного лікування, має першорядне значення для принципів самовизначення й особистої автономії, яку має захищати держава; 2) свобода вибору й самовизначення самі по собі є фундаментальними складовими життя, які підлягають захисту за відсутності будь-яких ознак для необхідності в забезпеченні захисту третіх осіб, що узгоджується з першорядною функцією держави охороняти просування свобод та особистої автономії громадянина; 3) хоча інтереси держави з охорони життя й здоров'я пацієнта, безсумнівно, правомірні й дуже значущі, пріоритет повинні мати ще більш значущі інтереси пацієнта, пов'язані з визначенням власного життєвого шляху [12].

Свою усталену позицію ЄСПЛ нещодавно підтвердив та доповнив новими аргументами. 17 вересня 2024 року Велика палата одноголосно постановила, що права жінки в Іспанії були порушені, коли суддя дозволив лікарям провести переливання крові всупереч волі пацієнтки [13]. 17 суддів (в тому числі й представник від України), що входять до складу Великої палати, одноголосно постановили, що дієздатний повнолітній пацієнт має право відмовитись від небажаного методу лікування, оскільки основоположним принципом у сфері охорони здоров'я є повага до права пацієнта давати або не давати згоду на певний метод лікування. Це рішення стало підтвердженням стійкої позиції ЄСПЛ щодо права дієздатного повнолітнього пацієнта приймати власні рішення стосовно свого здоров'я та демонструє перевагу автономії пацієнта перед публічним інтересом захисту життя.

Таким чином, перший проміжний висновок з вирішення проблеми збалансування абсолютного суб'єктивного права та публічного інтересу держави у сфері охорони здоров'я полягає у тому, що особисте немайнове право, що має абсолютну правову, має переважати та підлягає охороні та захисту від будь-яких посягань.

Проте доктринально іншою є проблема правомірності та меж втручання держави у здійснення приватних прав, які вступають у конфлікт із значимим публічним інтересом в особливих умовах загроз суспільному благополуччю. Адже як сам факт втручання держави у приватні права громадян, так і обрані державою напрями та глибина такого втручання, не можуть бути довільними та недостатньо обґрунтованими, враховуючи такі основоположні європейські цінності як свобода, демократія, повага до прав людини верховенство права, співрозмірне (пропорційне) обмеження прав і свобод людини для досягнення публічних цілей.

Основою для визначення меж втручання держави у права громадян є зміст публічного інтересу, закладеного в основу обмежень, що в свою чергу ґрунтується на порівнянні цінностей, які є об'єктом правової охорони [14]. Саме з такої позиції виходять норми провідних міжнародно-правових актів з прав людини, розв'язуючи дилеми, що виникають при конкурен-

ції фундаментальних прав та цінностей, які ними охороняються.

Особисті права людини, в тому числі на приватне життя, освіту, працю, зібрання та свободу пересування є невід'ємною складовою сучасного каталогу прав людини, закріплених в основоположних міжнародно-правових актах та внутрішньому законодавстві України. Європейська Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод закріплює позитивний обов'язок держав учасниць угоди щодо забезпечення реалізації низки прав та свобод, зокрема, права на повагу до приватного і сімейного життя (ст. 8), свободи думки, совісті і релігії (ст. 9), свободи зібрань та об'єднання (ст. 11).

Проте сам концепт прав людини не передбачає їхньої безмежності. Адже права людини можуть існувати і здійснюватися тільки у визначених соціально-економічних та політичних умовах, якими є демократична правова система, заснована на принципах верховенства права; громадянське суспільство; сучасна система життєзабезпечення та охорони здоров'я тощо. У сучасному глобалізованому світі, ускладненому новими викликами, що створюють загрози суспільному благополуччю, права окремих категорій осіб можуть бути забезпечені лише у балансі із правами та інтересами інших суб'єктів та публічного інтересу усього суспільства.

Основу для такого збалансування становить об'єктивне порівняння суспільно значущих цінностей, що слугує підставою для встановлення пріоритетного захисту одних прав та правомірного обмеження у реалізації інших. Європейська конвенція передбачає виключні правові підстави втручання держави у здійснення фундаментальних прав винятково у тих випадках, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб (ст. 9, 10,11) .

Українське національне законодавство також містить вказівку на можливість обмеження фундаментальних приватних прав у визначених випадках. Так Конституція України допускає можливість обмежень реалізації низки конституційних прав лише в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я і моральності населення або захисту прав і свобод інших людей (ст. 34, 35, 39). Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації» також передбачено, що здійснення свободи сповідувати релігію або переконання підлягає лише тим обмеженням, які необхідні для охорони громадської безпеки та порядку, життя, здоров'я і моралі, а також прав і свобод інших громадян, встановлені законом і відповідають міжнародним зобов'язанням України (ст.3) [15].

Отже цінність здоров'я іманентно присутня у контексті сучасного розуміння благополуччя як окремої людини, так і суспільства у цілому, тому суспільно значуща мета щодо збереження життів, а також зниження ризиків для здоров'я населення є достатньою підставою для правомірного втручання у приватні права громадян. З огляду на це, держава в особі уповноважених органів може за наявності обґрунтованої суспільної потреби ініціювати віднесення певних правовідносин до сфери дії імперативного впливу, обмежуючи правовий простір для індивідуального вибору [16].

Юридичне збалансування приватноправових та публічно-правових засад відбувається через нормативне закріплення прав та обов'язків відповідних суб'єктів та унормування спеціальних правових режимів та заходів у сфері охорони здоров'я. Так у спеціальному законодавстві України передбачено низку прав та обов'язків для юридичних та фізичних осіб, застосування медичних заходів недобровільного характеру, зокрема, обов'язкових медичних оглядів, обов'язкових профілактичних щеплень у визначених випадках.

Законом України «Про захист населення від інфекційних хвороб» [17] врегульовано низку прав та обов'язків юридичних і фізичних осіб з метою запобігання виникненню і поширенню інфекційних хвороб людини, локалізацію та ліквідацію їх спалахів та епідемій. Зокрема, унормовано режими обов'язкових заходів медичного характеру (медичних оглядів, щеплень) працівників окремих професій, виробництв та організацій, діяльність яких може призвести до зараження цих працівників та (або) поширення ними інфекційних хвороб. Також у разі загрози виникнення особливо небезпечної інфекційної хвороби або масового поширення небезпечної

інфекційної хвороби на відповідних територіях та об'єктах можуть проводитися обов'язкові профілактичні щеплення проти цієї інфекційної хвороби за епідемічними показаннями. Так на початку епідемії COVID-19 Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання застосування обмежувальних протиепідемічних заходів, спрямованих на запобігання поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» було запроваджено низу обмежувальних протиепідемічних заходів, що стосувалися недобровільних режимів обстеження, госпіталізації, самоізоляції [18].

Законом України «Про подолання туберкульозу в Україні» [19] врегульовано права, обов'язки та відповідальність юридичних і фізичних осіб у сфері подолання туберкульозу. Зокрема, внормовано обов'язкові профілактичні медичні огляди осіб, які відносяться до ключових груп та груп підвищеного ризику захворювання на туберкульоз (ст.9), закріплено обов'язки осіб, що хворіють на туберкульоз, та осіб з латентною туберкульозною інфекцією (ст. 20).

У Законі України «Про систему громадського здоров'я» [20] реалізується функція держави із збалансування приватних прав та публічного інтересу через закріплення прав та обов'язків фізичних осіб у сфері громадського здоров'я. У ст.15 поряд із правами фізичних осіб передбачено низку обов'язків, які спрямовані на підтримку протиепідемічних заходів: брати участь у проведенні медико-санітарних заходів; виконувати розпорядження та вказівки посадових осіб органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування під час здійснення ними медико-санітарних заходів. Для осіб, які хворіють на інфекційні хвороби чи є носіями збудника інфекційної хвороби, закріплено спеціальні зобов'язання: виконувати вимоги медичних працівників та актів законодавства для запобігання поширенню інфекційних хвороб; виконувати вимоги медичних працівників щодо порядку та умов лікування, додержуватися режиму роботи закладів охорони здоров'я та наукових установ, у яких вони лікуються.

Цим Законом запроваджено особливі правові режими, якими вводяться обмеження приватних прав та додаткові обов'язки для фізичних та юридичних осіб. З метою локалізації та ліквідації епідемії чи спалаху особливо небезпечної інфекційної хвороби передбачено спеціальний режим карантину як систему адміністративних та медико-санітарних заходів, що застосовуються для запобігання поширенню інфекційних хвороб, контамінації біологічним агентом, хімічним чи радіаційним чинником.

Протиепідемічні заходи під час карантину можуть включати: особливі умови і режим пересування населення та здійснення господарської діяльності; підстави та порядок обов'язкової самоізоляції, перебування особи в обсерваторі (обсервації), госпіталізації до тимчасових закладів охорони здоров'я (спеціалізованих шпиталів); особливі умови в'їзду та виїзду з території, на якій встановлено карантин; особливі умови і режим здійснення пасажирських перевезень; особливі умови і режим перетину кордону іноземцями та особами без громадянства; особливі умови і режим роботи закладів освіти. Також законом унормовані режими обов'язкової госпіталізації та обов'язкові медичні огляди.

Кодексом цивільного захисту України [21] врегульовані відносини, пов'язані із захистом населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій, пожеж та інших небезпечних подій, реагуванням на них. Кодексом передбачено спеціальні обов'язки громадян, зокрема, дотримуватися протиепідемічного, протиепізоотичного та протиепіфітотичного режимів, режимів радіаційного захисту, проходження обов'язкових медичних оглядів (ст. 21), навчання працюючого населення діям у надзвичайних ситуаціях (ст.40), навчання здобувачів освіти діям у надзвичайних ситуаціях та правилам пожежної безпеки (ст. 41), обов'язок пройти відповідне лікування та реабілітацію в центрах медико-психологічної реабілітації для осіб, які отримали травми або брали участь у проведенні аварійно-рятувальних робіт, пов'язаних із загибеллю людей (ст. 117),

Цим Кодексом врегульовано спеціальні правові режими в рамках запровадження цивільного захисту в особливий період, зокрема, щодо обов'язкової чи загальної евакуації із зон можливого ураження до безпечних районів (у тому числі за межі країни) у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, збройних конфлік-

тів (у тому числі в особливий період) (ст. 33).

Отже, приватні права і свободи окремої людини у демократичній правовій державі мають бути збалансовані із такими фундаментальними суспільними цінностями, як життя, охорона здоров'я, безпечні умови життєдіяльності та з урахуванням публічного інтересу на дієве подолання медичних, соціальних і гуманітарних проблем та наслідків, спричинених загрозами суспільному благополуччю. Основу для такого збалансування становить об'єктивне порівняння суспільно значущих цінностей, яке слугує підставою для встановлення пріоритетного захисту одних прав та правомірного обмеження у реалізації інших. Хоча приватні права людини визнаються в європейській правовій традиції основою для розвитку людської особистості та усвідомлення нею власної гідності, втім, зміст публічного інтересу з рятування життів людей та охорони їхнього здоров'я переважає, тому законодавча влада вправі сформувати спеціальні правила поведінки для всіх суб'єктів права, що обмежують деякою мірою права і свободи людини, зокрема, й щодо обов'язкових заходів медичного характеру, особливих режимів карантину, госпіталізації, евакуації.

Отже, два фундаментальні висновки які прямо випливають з духу приватного права західно-європейської традиції, норм Європейської конвенції та правових позицій ЄСПЛ стосовно піднятих у статті питань збалансування приватних прав та публічних інтересів, полягають у наступному: приватне право, що не суперечить визнаним пріоритетним публічним інтересам, має переважати та підлягає охороні та захисту; проте, за умов існування необхідності захисту інтересів третіх осіб, громадської безпеки та громадського здоров'я, перевагу матиме публічний інтерес. З метою захисту важливого публічного інтересу уповноваженими державними органами запроваджуються спеціальні правила, які та обмежують у певній мірі окремі права і свободи людини. Водночас такі обмеження у вигляді обов'язкових заходів медичного характеру, особливих режимів карантину, госпіталізації, евакуації тощо не є за своєю правовою природою обмеженнями абсолютних особистих немайнових прав фізичних.

Висновки. Для сучасного українського суспільства, яке декларує себе як суспільство європейського спрямування, що впроваджує характерні цінності, права та інститути, серед базових вимірів суспільного благополуччя є крім інших, рівновага публічно-правової та приватноправової складових. Додатковим чинником, що ускладнює збалансування приватних та публічних засад, є сучасні загрози суспільному благополуччю, які пов'язані із особливими умовами всесвітньої пандемії та великої війни на європейському континенті.

У системі координат приватного права західно-європейської традиції цінність людської особистості та автономії є важливою. Проте сам концепт прав людини не передбачає їхньої безмежності та має врівноважуватися пріоритетними публічними інтересами з охорони громадської безпеки, зокрема, громадського здоров'я, санітарного-епідеміологічного благополуччя.

Цінність здоров'я іманентно присутня у контексті сучасного розуміння благополуччя як окремої людини, так і суспільства у цілому, тому суспільно значуща мета щодо збереження життів, а також зниження ризиків для здоров'я населення є достатньою підставою для правомірного втручання в інші приватні права громадян. Водночас такі обмеження у вигляді обов'язкових заходів медичного характеру, особливих режимів карантину, госпіталізації, евакуації тощо не є за своєю правовою природою обмеженнями абсолютних особистих немайнових прав фізичних.

Таким чином, права пацієнта на згоду на медичне втручання, відмову від такого та медичну інформацію про себе мають правову природу абсолютних прав та не можуть бути обмежені за будь-яких підстав. Проте інші приватні права мають бути збалансовані із правами на життя, охорону здоров'я, безпечні умови життєдіяльності з урахуванням публічного інтересу на дієве подолання медичних, соціальних і гуманітарних проблем та їх наслідків. Зрештою забезпечення публічного інтересу матиме своєї метою та наслідком благополуччя як спільноти в цілому, так і окремих осіб.

Посилання:

1. Кириленко О.М. Благополуччя людей як об'єкт соціологічних досліджень: феліцитарний підхід. Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: філософія, філософія

права, політологія, соціологія. 2016. № 3(30). С 18–33.

2. Рябініна, Н.О. Економічний добробут і соціальне благополуччя населення України в повоєнні роки. Соціальна економіка. Випуск 67, 2024. С. 60–71. https://doi.org/10.26565/2524-2547-2024-67-06

3. Воронятніков О.О. Зміст поняття «благополуччя населення». Науковий вісник публічного та приватного права. Випуск 2, том 2-1, 2018. С. 42–48. URL: http://www.nvppp.in.ua/vip/2018/2-2/tom_1/8.pdf

4. Огнєв В.А., І.А. Чухно. Соціальне благополуччя в контексті забезпечення соціального розвитку держави та громадського здоров'я. Громадське здоров'я в соціальному і освітньому просторі – виклики сьогодення і перспективи розвитку : матеріали Першого міжнародного українсько-німецького симпозіуму з громадського здоров'я. Тернопіль, 25–26 вересня 2019 р. Тернопіль : ТНМУ, 2019. С. 11–14. URL: https://repo.knmu.edu.ua/items/b5c793a1-7fa7-4829-af73-ca38a03feccd

5. Будзин В.Р. Державна політика управління у сфері громадського здоров'я та суспільного благополуччя : сутність та сучасні виклики. Публічне управління у сфері цивільного захисту : освіта, наука, практика : зб. матер. міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Харків : НУЦЗУ, 2023. С. 147–150. URL: https://repository.ldufk.edu.ua/items/bf93c08e-e222-4911-b67d-83483921b9bb

6. М'ясоєдов В. В., Огнєв В. А., Чухно І. А., Мартиненко Н. М. Соціальне благополуччя та його роль в системі громадського здоров'я. Громадське здоров'я в Україні: проблеми та способи їх вирішення : матеріали ІІ науково-практичної конференції з міжнародною участю, Харків, 24 жовтня 2019 р. Харків : ХНМУ, 2019. С. 11–20. URI: https://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/26060

7. Конституція України від 28.06.1996 № 255к/96-ВР. Верховна Рада України. Законодавство. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

8. Миронова Г.А. Модернізація цивільного законодавства у сфері надання медичної допомоги: Монографія. К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака. 2020. 200 с. URL: https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/389

9. Вінник О.М. Загрози суспільному благополуччю: завдання права. Підприємництво, господарство, право. 2021, № 5. С. 176–182. DOI https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.5.30

10. Миронова Г.А. Абсолютні права людини у сфері охорони здоров'я: апвірві підстави обмеження. Медичне право. 2021. № 2(28). С. 57-70. https://doi.org/10.25040/medicallaw2021.02.057

11. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. Верховна Рада України. Законодавство. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

12. Case of «Jehovah's Witnesses of Moscow v. Russia». 10.06.2010. URL: https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-99221%22]}

13. Grand Chamber Case of Pindo Mulla v. Spain (Application no. 15541/20). 17 September 2024. URL: https://ips.ligazakon.net/document/ES078458

14. Миронова Г.А. Приватні права та охорона громадського здоров'я: правові засади балансування в умовах пандемії. Університетські наукові записки. 2021. № 80. С. 35-47. URL: https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/426

15. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23.04.1991 р. № 987-XII. Верховна Рада України. Законодавство. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text

16. Blashchuk, T., Myronova, H.A. Current Trends in Balancing of Young People's Right to Education and Public Interest in The Pandemic Period. Youth Voice Journal. March 2022. Vol. II, pp. 7-17. URL: https://www.rj4allpublications.com/product/current-trends-in-balancing-of-young-peoples-right-to-education-and-public-interests-in-the-pandemic-period/

17.Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 06.04.2000 № 1645-III. Верховна Рада України. Законодавство. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text

18. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання застосування обмежувальних протиепідемічних заходів, спрямованих на запобігання поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» від 25.03.2020 р. № 245. Верховна Рада України. Законодавство. URI: https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-zastosuvannya-obmezhuvmalnih-protiepidemichnih-zahodiv-spryamovanih-na-zapobigannya-poshirennyu-gostroyi-respiratornoyi-hvorobi-covid-19-sprichinenoyi-koronavirusom-sars-cov-2

19. Закон України «Про подолання туберкульозу в Україні» від 14.07.2023 № 3269-IX. Верховна Рада України. Законодавство. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3269-20#Text

20. Закон України «Про систему громадського здоров'я» від 06.09.2022 № 2573-IX. Верховна Рада України. Законодавство. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text

21. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI. Верховна Рада України. Законодавство. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text

Статтю було подано	31.03.2025	The article was submitted
Статтю було прийнято	18.04.2025	The article was accepted